

**«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ**

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022**

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ

Սովորողների մեջ ինքնուրույնություն, նախաձեռնություն և ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը առարկայի դասավանդման ընթացքում

ԱՌԱՐԿԱ

Կենսաբանություն

ՀԵՂԻՆԱԿ

Ռ. Եղիկյան

ՄԱՐԶ

Արագածոտն

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ Քուչակի Մ. Նալբանդյանի անվան միջն. դպրոց

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ	5
ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍ.....	12
ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔ	14
ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ	18
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ	20

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Արդիականություն. Դպրոցականների ստեղծագործական ունակությունների զարգացման խնդիրը կազմում է ուսուցման գործընթացի հիմքը և հանդիսանում է «հավերժական» մանկավարժական խնդիր, որը ժամանակի ընթացքում չի կորցնում իր արդիականությունը՝ առաջ բերելով մշտական ուշադրության պահանջ և հետագա զարգացման անհրաժեշտություն:

Այսօր հասարակության մեջ հատկապես ուժեղ է զգացվում նախաձեռնողական, ստեղծագործ մարդկանց կարիք, ովքեր պատրաստ են գտնել սոցիալ-տնտեսական, մշակութային հրատապ խնդիրների լուծման նոր մոտեցումներ և կարող են ապրել նոր ժողովրդավարական հասարակությունում՝ օգտակար լինելով այդ հասարակությանը:

Հետևաբար առանձնահատուկ արդիականություն է ձեռք բերում անձի ստեղծագործական ակտիվության զարգացման խնդիրը: Ստեղծագործական անհատները բոլոր ժամանակներում խթանել են քաղաքակրթության առաջընթացը, ստեղծելով նյութական և հոգևոր արժեքներ, որոնք առանձնանում են նորությամբ, ոչ կաղապարային լինելով՝ օգնելով մարդկանց տեսնել սովորական երևույթները անսովոր անկյունագծի ներքո:

Այսօր կրթական գործընթացի շրջանակներում առաջ է դրվում տարրական դպրոցից սկսած ստեղծագործական անձի դաստիարակության խնդիրը: Կրտսեր աշակերտների ստեղծագործական ակտիվության զարգացման առանձնահատկությունների ուսումնասիրությունն իրականացվել է հետևյալ աշխատություններում՝ Լ.Ս. Վիսոցկի, Ս.Լ. Ռուբինշտեյն, Բ.Ս. Տեպլով, Վ. Ն. Դրուժինին, Ն.Ս. Լեյտես, մանկավարժներ Շ. Ա. Ամոնաշվիլի, Ի.Ֆ. Խառլամով, Վ.Դ. Շադրիկով, Գ.Ի. Շուկինա և այլոց: Երիտասարդ դպրոցականների ստեղծագործական ակտիվության զարգացման բազմազան միջոցների շարքում առանձնահատուկ տեղ են զբաղեցնում տարրական դասարաններում տեխնոլոգիայի դասերը:

Ստեղծագործական կարողությունների զարգացման խնդիրն իր արտացոլումը գտնում է այլընտրանքային կրթական ծրագրերում, ժամանակակից դպրոցում տեղի ունեցող նորարարական գործընթացներում: Ըստ պետական ստանդարտների տեխնոլոգիա առարկան զգալի ներդրում ունենի բոլոր ունիվերսալ ուսումնական գործառույթներում՝ անձնային,

ճանաչողական, հաղորդակցական կարգավորիչ գործողությունների ձևավորման գործում: Առաջին հերթին, այս առարկան ուղղված է երեխայի ինքնագիտակցության կայացմանը որպես ստեղծագործական անհատականություն, ինդիվիդ, նրա մոտ ստեղծագործական ինքնաիրացման կայուն ձգտման ձևավորմանը:

Երեխաների դպրոցի ուսուցման պրակտիկայում աշակերտների ինքնուրույն ստեղծագործական ակտիվության զարգացման արդիականությամբ և անհրաժեշտությամբ է պայմանավորված հետազոտության թեմայի ընտրությունը՝ «Սովորողների մեջ ինքնուրույնություն, նախաձեռնություն և ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը առարկայի դասավանդման ընթացքում»:

Ուսումնասիրության համար օբյեկտ է հանդիսանում աշակերտների ստեղծագործական ունակությունների զարգացման գործընթացը: Ուսումնասիրության առարկան է կենսաբանության դասերի կազմակերպման մեթոդիկայի առանձնահատկությունները: Ուսումնասիրության նպատակն է մշակել առաջադրանքներ՝ կենսաբանության դասերի ընթացքում դպրոցականների ստեղծագործական ունակությունների զարգացման համար:

Հիպոթեզ՝ դպրոցականների ստեղծագործական ունակությունների զարգացման համար առաջադրանքների մշակումը հնարավոր է մանկավարժական պայմանների հաշվի առնելու դեպքում:

Ուսումնասիրության խնդիրները:

1. Բացահայտել դպրոցականների ստեղծագործական ունակությունների զարգացման էությունը,
2. Հաշվի առնել դպրոցում կենսաբանության դասերի կազմակերպման մեթոդիկայի առանձնահատկությունները,
3. Բացահայտել դպրոցականների ստեղծագործական ունակությունների զարգացման մանկավարժական պայմանները:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Սովորողների մեջ ինքնուրույնություն, նախաձեռնություն և ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը առարկայի դասավանդման ընթացքում

Այսօր, երբ կրթության մեջ զգալի տեղ է հատկացվում աշակերտների ստեղծագործությանը, անհրաժեշտ է հստակեցնել տարրական դասարանների աշակերտների ստեղծագործական գործունեության կազմակերպման ուղիները, որոշել դասին կրտսեր աշակերտների ստեղծագործական գործունեության զարգացման մանկավարժական պայմանները:

Այնուհետև կբացահայտենք հետազոտության հիմնական հասկացական-եզրույթաբանական ապարատը և կպարզենք, թե ինչ է ստեղծագործությունը, ինչպես կարելի է հասկանալ ստեղծագործական ունակությունները հոգեբանամանկավարժական հետազոտություններում, ինչպես են հարաաբերվում այնպիսի հասկացությունները, ինչպիսիք են ստեղծագործական կարողությունը և կրեատիվությունը:

Պարզենք, թե ինչ է «ստեղծագործական անհատականությունը». Ստեղծագործությունը ինչ-որ բան ծնող գործունեություն է, նոր, նախկինում գոյություն չունեցող, փորձի և գիտելիքների նոր համադրությունների ձևավորման, հմտությունների վերակազմակերպման հիման վրա: Ստեղծագործություն հասկացությունը ունի տարբեր մակարդակներ: Ստեղծագործական մեկ մակարդակի համար բնորոշ է արդեն գոյություն ունեցող գիտելիքների օգտագործումը; այլ մակարդակում ստեղծվում է նոր մոտեցում, որը փոխում է ավանդական մոտեցումը գիտելիքների ասպարեզներին կամ առարկաներին: [11, c. 768]

Ինչպես նշում է Ն.Վ.Վիշնյակովը, ստեղծագործությունը անձնական կյանքի հեռանկարների որոնումն ու բացահայտումն է: Դ. Բերնալն ավելացնում է, որ ստեղծագործություն կարելի է սովորել ոչ պակաս քան այլ գիտությունները:

Ստեղծագործական ունակությունների հայեցակարգը մանրամասնաելու համար, դիմենք հոգեբանական բառարանի օգնությանը և սահմանենք «կարողության» հասկացությունը:

Ըստ էության, ստեղծագործական ունակությունները անձի անհատական առանձնահատկությունների ամբողջություն է, ստեղծագործական գործունեության որոշակի տեսակի հաջող իրականացման և դրա արդյունավետության մակարդակը պայմանավորող հնարավորությունը: Ստեղծագործությունը կարող է դիտարկվել տարբեր տեսանկյուններից. ստեղծագործական արտադրանքը այն է, ինչ ստեղծվել է; ստեղծագործական գործընթացը՝ ինչպես

է ստեղծվել, ստեղծագործական նախապատրաստման գործընթացը՝ ստեղծագործություն զարգացման ուղիները: Ունակությունները անձի անհատական հոգեբանական հասկանիշներն են, որոնք համարվում են այս կամ այն արդյունավետ գործունեության հաջող իրականացման պայման: Դրանք սերտորեն կապված են անհատի ընդհանուր ուղղվածության հետ՝ թե՛ որքան կայուն են մարդու հակումները այս կամ այն գործունեության նկատմամբ: Կարողությունների զարգացման մակարդակը և աստիճանը արտահայտում են տաղանդի և հանճարի հասկացությունները: Տաղանդը՝ կարողությունների զարգացվածության բարձր մակարդակն է, որը դրսևորվում է ստեղծագործական նվաճումներում (հոմանիշ՝ շնորհալիություն) [11, c. 308]: Ինչպես նշում են առաջատար հոգեբաններն ու մանկավարժները, տաղանդը ոչ այնքան գիտական, որքան կենսական հասկացություն է, քանի որ գոյություն չունի տաղանդի բնորոշման ո՛չ տեսություն, ո՛չ էլ մեթոդներ: Տաղանդի մակարդակի մասին սովորաբար դատում են մարդու գործունեության արդյունքներով: Այնուամենայնիվ, գործունեության արդյունքի նոսրարության, անկրկնելիության և նշանակության գնահատումը ժամանակի ընթացքում փոխվում է: Քանի որ դեռևս չի մշակվել ունակությունների միասնական տիպաբանություն, դրանք դասակարգելու համար հաճախ օգտագործվում են մի քանի չափանիշներ:

- հոգեկան ֆունկցիոնալ համակարգերի տեսակի չափանիշով ունակությունները բաժանվում են՝ սենսոմոտորային, զգայական, ուշադրության, մեմիկ, պատկերացական;
- գործունեության հիմնական տեսակի չափանիշով՝ գիտական (մաթեմատիկական, լեզվաբանական), ստեղծագործական (երաժշտական, գրական, գեղարվեստական):

Բացի այդ, տարբերակում են ընդհանուր և հատուկ ունակություններ: Ընդհանուր ունակությունները կապված են մարդկային գործունեության առաջատար ձևերի պայմանների հետ, իսկ հատուկը՝ առանձին գործունեությամբ: Ընդհանուր ունակությունների թվում հետազոտողների մեծ մասը առանձնացնում է ընդհանուր ինտելեկտը, ստեղծագործությունը (ստեղծագործական ընդհանուր ունակությունը):

Այսպիսով, կրեատիվությունը (լատ. - արարում) - մարդու ստեղծագործական ընդունակությունների ամբողջությունն է, որոնք կարող են դրսևորվել մտածողության, զգացմունքների, հաղորդակցության, առանձին գործունեության մեջ, ընդհանուր առմամբ, բնութագրել էությունը, այսինքն, այն «...աշակերտի համալիր հնարավորություններն իրենց նոր

կրթական պրոդուկտների կառուցմանն ուղղված գործունեության և գործողությունների կատարման մեջ»:

Այս տերմինի մի փոքր այլ հասկացողություն մենք գտնում ենք մեկ այլ աղբյուրում: Կրեատիվությունը անհատի ստեղծագործական ունակությունների բնութագիրն է, որն արտահայտվում է սկզբունքորեն նոր գաղափարներ արտադրելու պատրաստակամությամբ: Կրեատիվ գործունեության արդյունք է. նախ, նոր և աղեկվատ մոտեցումը սեփական առաջադրանքի նկատմամբ, երկրորդ, այս խնդիրը չի կարող լուծվել նախապես հայտնի ալգորիթմի միջոցով:

Պ. Տորենսը տալիս է կրեատիվության գործառնական բնութագիր՝ նրա կարծիքով կրեատիվությունը ներառում է խնդիրների նկատմամբ զգայունության բարձրացում: [12, c. 35]

Հոգեբանամանկավարժական հետազոտություններում առանձնացնում են կրեատիվության 4 տեսակ՝

- միամտական (դիտարկվում է նախադպրոցական և կրտսեր դպրոցական տարիքում): Այս տարիքում դպրոցականները չունեն կարծրատիպեր, որոնք պետք է հաղթահարել,

- խթանիչ-արդյունավետ (գործունեությունը բնութագրվում է արտաքին խթանման ազդեցությամբ);

- էվրիստիկ (գործունեությունը ունի ստեղծագործական բնույթ, խնդիրների լուծման համար որոնվում են նոր օրիգինալ կամ ավելի ռացիոնալ ուղիներ);

- իրական (ինքնուրույն գտնված օրինաչափությունը հանդես է գալիս որպես նոր խնդիր. աշակերտը կարողանում է մտածել «խնդրի շրջանակում»):

Հավատարիմ մնալով կրեատիվ ունակությունները որպես ինքնուրույն գործոն բնորոշող գիտնականների դիրքորոշմանը, որոնց զարգացումը դպրոցականների ստեղծագործական գործունեության ուսուցման արդյունքն է, առանձնացնենք կրտսեր դպրոցականների ստեղծագործական (կրեատիվ) ունակությունների բաղադրիչները՝

- ստեղծագործական մտածողություն;

- ստեղծագործական երևակայություն;

- ստեղծագործական գործունեության կազմակերպման մեթոդների կիրառում

Աշակերտների ստեղծագործական մտածողության և ստեղծագործական երևակայության զարգացման համար անհրաժեշտ է զարգացնել հետևյալ հմտությունները՝

- դասակարգել օբյեկտները, իրավիճակները, երևույթները տարբեր հիմքերով;
- սահմանել պատճառահետևանքային կապերը;
- տեսնել փոխկապակցվածությունը և բացահայտել նոր կապեր համակարգերի միջև;
- դիտարկել համակարգային զարգացումը,
- կանխատեսումային բնույթի ենթադրություններ կատարել,
- հատկացնել հակառակ նշաններ օբյեկտի,
- բացահայտել և ձևակերպել հակասությունները,
- բաժանել տարածության և ժամանակի օբյեկտների հակասական հատկությունները,
- ներկայացնել տարածական օբյեկտները;
- օգտագործել տարբեր կողմնորոշման համակարգեր երևակայական տարածության մեջ;
- ներկայացնել առանձնացված նշանների օբյեկտը հիման վրա, որը ենթադրում է՝
 - ա) հոգեբանական իներցիայի հաղթահարում;
 - բ) լուծման ինքնատիպության գնահատում;
 - գ) լուծման որոնման դաշտի նեղացում;
 - դ) օբյեկտների, իրավիճակների, երևույթների ֆանտաստիկ վերափոխում;
 - ե) օբյեկտների մտավոր վերափոխում տվյալ թեմային համապատասխան:

Հանճարեղությունը ինչպես ընդհանուր (ինտելեկտուալ), այնպես էլ հատուկ ունակությունների զարգացման բարձրագույն մակարդակն է: Հանճարեղության առկայության մասին կարելի է խոսել միայն անձի կողմից ստեղծագործական գործունեության այնպիսի արդյունքների հասնելու դեպքում, որոնք հասարակության կյանքում կազմում են դարաշրջանը մշակույթի զարգացման մեջ: Ուսուցիչից և կրթական համակարգից, որում ընդգրկվում է ականավոր ունակություններով երեխան, մեծապես կախված է, թե արդյոք նա կկարողանա իրացնել իր ներուժը:

Եվ այսպես, ստեղծագործական ունակությունները բազմաթիվ որակների խառնուրդ է, իսկ մարդու ստեղծագործական ներուժի բաղադրիչների հարցը դեռևս բաց է մնում, թեև այս պահին առկա են մի քանի վարկածներ, որոնք վերաբերում են այս խնդրին: Շատ հոգեբաններ ստեղծագործական գործունեության ունակությունները կապում են նախնառաջ մտածողության առանձնահատկությունների հետ: Մասնավորապես, հայտնի ամերիկացի հոգեբան Գիլֆորդը, ով զբաղվում է մարդկային ինտելեկտի խնդիրներով, պարզել է, որ ստեղծագործական անհատներին

բնորոշ է այսպես կոչված դիվերգենտային մտածողությունը: Այս տեսակի մտածողություն ունեցող մարդիկ որևէ խնդիր լուծելիս չեն կենտրոնացնում իրենց բոլոր ջանքերը միակ ճիշտ լուծումը գտնելու համար, այլ սկսում են լուծումներ փնտրել բոլոր հնարավոր ուղղություններով՝ հնարավորինս շատ տարբերակներ դիտարկելու համար: Նման անհատները հակված են տարրերի նոր համակցություններ ձևավորել, որոնք մարդկանց մեծ մասը գիտեն և օգտագործում են միայն որոշակի ձևով, կամ կապեր ձևավորել երկու տարրերի միջև, որոնք առաջին հայացքից ոչ մի ընդհանուր բան չունեն: Դիվերգենտային մտածողության հիմքում ընկած է ստեղծագործական մտածողությունը, որը բնութագրվում է հետևյալ հիմնական հատկանիշներով:

1. Ճկունությունը գաղափարների լայն բազմազանությունն արտահայտելու ունակություն:

2. Ինքնատիպությունը նոր ոչ ստանդարտ գաղափարներ առաջացնելու ունակություն է (դա կարող է դրսևորվել հարցերի պատասխաններում, ընդհանուր առմամբ ընդունված որոշումներում):

3. Ավարտականությունը սեփական "արտադրանքի" բարելավման կամ վերջնական տեսք տալու ունակությունն է:

Հայտնի ստեղծագործական խնդիրների հետազոտող Ա. Ն. Լուկը, հիմք վերցնելով ականավոր գիտնականների, գյուտարարների, արվեստագետների, երաժիշտների կենսագրությունը, առանձնացնում է հետևյալ ստեղծագործական ունակությունները

- խնդիրը տեսնելու ունակությունը այնտեղ, որտեղ մյուսները չեն տեսնում;
- - մտավոր գործունեությունների կրճատման ունակություն՝ փոխարինելով մի քանի հասկացությունները մեկով և օգտագործելով տեղեկատվական առումով ավելի ու ավելի տարողունակ սիմվոլներ,
- մեկ խնդիր լուծելու արդյունքում ձեռք բերված ունակությունների կիրառումը այլ խնդիրների լուծման մեջ,
- իրականությունը ամբողջությամբ ընկալելու ունակությունը, առանց այն մասերի բաժանելու,
- հեշտությամբ իրարից իմաստային առումով հեռու հասկացությունների ասոցացման ունակություն,
- հիշողության ունակություն անհրաժեշտ տեղեկատվությունը ճիշտ պահին տրամադրելու

համար,

- մտածողության ճկունություն,

- խնդրի լուծման այլընտրանքներից մեկը ընտրելու ունակություն, նախքան այն ստուգելը,

- նոր ընկալված տեղեկություններ ներառելու ունակություն արդեն առկա գիտելիքների

համակարգերում,

- իրերը տեսնելու ունակություն այնպիսի, ինչպիսին նրանք կան, առանձնացնել

դիտարկվող օբյեկտը առկա մեկնաբանվողից,

- գաղափարների գեներացման դյուրինություն,

- ստեղծագործական երևակայություն,

- մանրամասները լրամշակելու, սկզբնական մտահղացման կատարելագործման ունակություն [7, c. 125]:

Հոգեբանական գիտությունների թեկնածուներ Վ. Տ. Կուդրյավցեվոս և Վ. Մինելնիկովը, հիմնվելով լայն պատմա-մշակութային տեղեկությունների վրա (պատմություն փիլիսոփայության, սոցիալական գիտությունների, արվեստի առանձին ոլորտների պրակտիկա) առանձնացրել են մարդկային պատմության ընթացքում ձևավորված հետևյալ ունիվերսալ կրեատիվ ունակությունները: Երևակայության ռեալիզմը՝ ցեղոստային օբյեկտի զարգացման որոշակի էական, ընդհանուր միտումի կամ օրինաչափության պատկերավոր բռնկում է, մինչև մարդը հստակ հասկացություն ունի նրա մասին և կարող է ներառել այն խիստ տրամաբանական կարգերի համակարգում:

1. Ընդհանուրի ըմբռնումը առանձին մասերը տեսնուց առաջ:

2. Նախասիտուատիվ՝ ստեղծագործական լուծումների փոխակերպիչ բնույթ՝ խնդրի լուծման ունակություն, որի հիմքում ոչ թե պարզապես դրսից պարտադրված այլընտրանքներից ընտրություն կատարելն է, այլ ինքնուրույն այլընտրանք ստեղծելը:

3. Փորձարկումը գիտակցաբար և նպատակասլաց կերպով այնպիսի պայմաններ ստեղծելու ունակություն է, որտեղ առարկաները ավելի մաշտաբային են դրսևորում սովորական իրավիճակներում իրենց թաքնված էությունը, ինչպես նաև այդ պայմաններում առարկաների "վարքագծի" առանձնահատկություններին հետևելու և վերլուծելու ունակությունը:

Վերլուծելով ստեղծագործական ունակությունների բաղադրիչների վերաբերյալ վերը նշված

տեսակետները՝ կարելի է եզրակացնել, որ չնայած դրանց սահմանման նկատմամբ մոտեցումների տարբերությանը, հետազոտողները միաձայն առանձնացնում են ստեղծագործական երևակայությունը և ստեղծագործական մտածողության որակը, որպես ստեղծագործական ունակությունների պարտադիր բաղադրիչներ:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍ

Ստեղծագործական ունակությունները զարգանում են ստեղծագործական գործունեության մեջ, ստեղծագործական տարբեր առաջադրանքներ կատարելիս: Կա մի մեծ «բանաձև», որը բացում է ստեղծագործական մտքի ծննդյան գաղտնի վարագույրը՝ «Առաջինը բացահայտել շատերին հայտնի ճշմարտությունը, այնուհետև բացել ճշմարտությունները հայտնի է ոմանց, և, վերջապես, բացահայտել ճշմարտությունները, որոնք դեռևս անհայտ են»: Այս կանոնը կարող է կիրառվել և ուսումնական գործընթացում: Ըստ նրանց՝ Կրտսեր աշակերտի ստեղծագործական ընդունակությունները կարելի է զարգացնել երեք փուլով:

Առաջին փուլում երեխաները պետք է ձեռք բերեն հիմնական գիտելիքներ այս կամ այն ոլորտում, ծանոթանան հասկացությունների կամ դրանց հատկությունների հետ: Ստեղծագործական ունակությունների զարգացման առաջին փուլի համար առաջարկվում են հետևյալ առաջադրանքները՝

- Օբյեկտների, իրավիճակների, երևույթների դասակարգումը տարբեր հիմքերով,
- պատճառահետևանքային կապերի հաստատում,
- Տեսնել փոխկապակցման և բացահայտել համակարգերի միջև նոր կապեր,
- Բացահայտել առարկայի հակասական հատկանիշները,
- Բացահայտել և ձևակերպել հակասություններ,
- Դիտարկել տարբեր համակարգերի զարգացումը,
- Կատարել կանխատեսական բնույթ կրող առաջարկություններ,
- Տարածության և ժամանակի մեջ օբյեկտների հակասական հատկությունները

բաժանել:

- Ներկայացնել տարածական օբյեկտները.

Երկրորդ փուլում երեխաներին առաջարկվում են առաջադրանքներ՝ հիմնվելով նախորդ փուլի վրա: Երբ երեխաները պատկերացում ունենան այս կամ այն հասկացությունների մասին, նրանց կարող են առաջարկվել այնպիսի խնդիրներ, ինչպիսիք են՝

- Բանաստեղծությունների համար նկարների ստեղծում,
- Խաչբառների կազմում
- շարադրությունների գունեղ ձևավորում և այլն;
- դիդակտիկ և սյուժետային-դերային խաղեր դասերի և արտաժամյա ժամանակի

ընթացքում;

Երրորդ փուլում երեխաներին առաջարկվում են առաջադրանքներ, որոնցում նրանք հանդիսանում են «նոր պրոդուկտի» ստեղծողները: Այստեղ երեխաները կարող են առաջարկել այնպիսի խնդիրներ՝

- հորինել հանելուկ, հեքիաթ:
- նկարել ապագայի մեքենայ, մտածել շոկոլադ նոր տեսք և այլն:

Կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաների ստեղծագործական ունակությունների զարգացման համար կարելի է օգտագործել միայն առաջին երկու փուլերը, սակայն ստեղծագործական ունակությունների զարգացման լավագույն արդյունքի համար Աշխատանքը պետք է կառուցվի՝ հաշվի առնելով վերը նշված բոլոր երեք փուլերը:

Ելնելով դրանից՝ կարելի է որոշել երեխաների ստեղծագործական կարողությունների զարգացման հիմնական ուղղությունները՝

- երևակայության զարգացում,
- մտածողության այնպիսի որակներ զարգացում, որոնք ձևավորում կրեատիվությունը:

ՀԵՏԱԳՈՏՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔ

Հետազոտությունների ընթացքում ընտրվել են որպես թիրախային խումբ ավագ դպրոցի բնագիտական ենթահոսքի 10-րդ դասարանի աշակերտները, որը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ այս ենթահոսքում «կենսաբանություն» առարկան ուսումնասիրվում է խորացված ուսուցման ծրագրով: Աշակերտները հիմնական դպրոցից ծանոթ են ուսումնասիրվող նյութի հիմնական բովանդակությանը իսկ այս դասընթացի շրջանակներում պետք է խորացնեն գիտելիքները. կարողանան վերլուծել, համեմատել համադրել կենդանի բնության երևույթները, սահմանել և մեկնաբանել կենդանի համակարգերի կառուցվածքի և գործառույթների, միմյանց և արտաքին միջավայրի հետ դրանց փոխհարաբերությունների միջև պատճառահետևանքային կապերը: Առարկայական ծրագրի այսպիսի տարբերակումը պայմանավորված է նրանով, որ այս ենթահոսքում ընդգրկված աշակերտներն ընտրվել են բժշկության, հոգեբանության, դեղագործության, բնապահպանության, գենային ճարտարագիտության և այլ ոլորտների այնպիսի մասնագիտություններ, որոնց տիրապելու համար անհրաժեշտ են կենսաբանական հիմնավորված գիտելիքները բարձր մակարդակի մտածական հմտությունները և գործնականում դրանք կիրառելու կարողություններ: Հետազոտվող խնդրի առումով պատկերը ներկայացնելու համար անց է կացվել նախնական, միջանկյալ և եզրափակիչ անհատական թեստավորում՝ մտածական տարբեր մակարդակի հմտություններ պահանջող առաջադրանքներով մշակված տարբերակների միջոցով: Ա. կարգի բարդության առաջադրանքները պահանջում են ուսումնասիրված նյութի բովանդակության իմացություն. հիշել փաստային գիտելիքը և բացատրել այն, թվարկել հատկանիշներ, նկարագրել երևույթներ, ներկայացնել դասակարգումներ (գիտելիք, ընկալում): Բ. կարգի բարդության առաջադրանքները պահանջում են ձեռք բերած գիտելիքները նոր իրավիճակում կիրառելու, իրավճակը վերլուծելու, կապերը բացահայտելու, համեմատելու, դասակարգելու, պատճառահետևանքային կապերը սահմանելու կարողություն (կիրառում, վերլուծություն): 11 Գ. կարգի բարդության առաջադրանքները պահանջում են ուսումնասիրած ձեռք բերած գիտելիքները նախկին գիտելիքների հետ կապելու, խնդիրներին ինքնատիպ լուծումներ առաջադրելու, ինքնուրույն վարկածներ առաջադրելու, գաղափարները համադրելու և դրանց վերաբերյալ դատողություններ անելու կարողություն (ստեղծում, գնահատում): Աշխատանքի գնահատման համակարգն այնպիսին է, որ յուրաքանչյուր աշակերտ իր գնահատումով ներդրում է ունենում խմբի ընդհանուր ցուցանիշում. համեմատվում են խմբի

անդամների նախորդ և նոր ցուցանիշները, սահմանվում է խմբի աշխատանքի արդյունավետության գործակից և համապատասխանաբար ձևավորվում է խմբի յուրաքանչյուր անդամի վերջնական անհատական գնահատականը (տես արդյունքների վերլուծություն բաժին): Գնահատման այսպիսի եղանակի ընտրությունը հիմնավորված է այն հանգամանքով, որ այդպիսով նախ գնահատվում է աշակերտների առաջընթացը, խթանվում է խմբի յուրաքանչյուր անդամի սովորելու և ընկերոջը օգնելու ցանկությունը և մինևույն ժամանակ հնարավոր է լինում գնահատել և՛ առանձին աշակերտներին և՛ խմբերին: Յուրաքանչյուր թեստավորումից հետո տրվել է անհատական գրավոր հետադարձ կապ: Գնահատման չափանիշները, միավորային գնահատականները և վերլուծության արդյունքները ներկայացված են վերլուծություններ բաժնում: Համագործակցային ուսուցում կազմակերպելու նպատակով կազմվել են երեք հենակետային տարասեռ փոքր խմբեր, որտեղ ընդգրկվել են ուսումնառության արդյունավետության տարբեր արդյունավետություն ունեցող չորս աշակերտներ՝ երկուական աղջիկներ և տղաներ: Տվյալ հետազոտության համատեքստում խմբերի ձևավորման այսպիսի սկզբունքը նպատակահարմար է այնքանով, որ խմբերում ուժերի հավասարաչափ բաշխման դեպքում աշակերտների փոխադարձ ուսուցման համար պայմաններն առավել նպաստավոր են այն առումով, որ յուրաքանչյուր խմբում ուսումնառության առավել բարձր արդյունավետություն ունեցող աշակերտները կարող են ուսուցչի օգնականի դերում հանդես գալ և սոցիալական տարբեր խմբերի աշակերտները, տղաներն ու աղջիկները կարող են միասին աշխատել:

12 Խմբի անդամների միջև աշխատանքը հավասար բաժանելու, առաջադրանքի կատարման համար փոխադարձ պատասխանատվություն ապահովելու և աշակերտների մոտ համագործակցային հմտություններ զարգացնելու նպատակով խմբի անդամների միջև կատարվել է պարտականությունների բաշխում՝ ըստ դերերի. առաջնորդ, գրառող, ստուգող/գնահատող, հարցատու (դերային քարտերի բնութագրիչները տես դասպլանի նմուշ): Ընդ որում յուրաքանչյուր դասին աշակերտներին տրվել են տարբեր դերեր՝ ապահովելով խմբի բոլոր անդամների հավասար պատասխանատվությունը և տարբեր դերերին տիրապետելու հնարավորությունը: Ելնելով հետազոտության խնդրից և նպատակ ունենալով խթանել աշակերտների մտածողության զարգացումը, մշակվել են Բլումի տաքսոնոմիայի տարբեր մակարդակի մտածական հմտություններ զարգացնող դասարանային խմբային առաջադրանքներ (տես դասպլանի նմուշ՝ հավելված 1-ում): Այս հետազոտության համատեքստում կարևորվում են հատկապես միջին և

բարձր մակարդակի մտածական հմտությունների զարգացմանն ուղղված առաջադրանքները: Հնարավորինս հավասար վերջնարդյունքներ ապահովելու նպատակով բոլոր խմբերին տրվել են նույն առաջադրանքները, իսկ հարցերի պատասխանները և մեկնաբանությունները յուրաքանչյուր խմբից ներկայացրել են անվանակոչվածները՝ ուսուցչի ընտրությամբ: Հարցերը դասերի ընթացքում խմբերի միջև բաշխվել են այնպես, որ թեմայի ավարտին յուրաքանչյուր խումբ մեկնաբանի հավասար քանակով միջին և բարձր մակարդակի մտածական հմտություններ պահանջող հարցեր (տես դասալսանի նմուշ՝ հավելված 1-ում): Ամփոփման փուլում ամրապնդվել են հատկապես բարձր մտածական հմտություններ պահանջող հարցերը և դրանց վերջնական, ամփոփ պատասխանները գրվել են գրատախտակին: Դասի ընթացքում կատարվել է ձևավորող գնահատում. յուրաքանչյուր խմբին՝ առաջադրանքների պատասխաններին պայմանական նշանների, բանավոր հետադարձ կապի միջոցով՝ «մեղալ» և «անելիք»: Դասի ավարտին տրվել են ամփոփիչ հայտորոշիչ հարցեր, համագործակցային աշխատանքի վերաբերյալ հարցաթերթիկներ, որոնք 13 յուրաքանչյուր դասից հետո ուսուցչի կողմից վերլուծվել և հաշվի են առնվել հետագա դասերը պլանավորելիս: Հետազոտական դասերի պլանավորման մեջ նոր նյութի ներկայացումը կազմակերպվել է նախորդ գիտելիքների հիման վրա՝ նպատակ ունենալով հնարավորինս աշակերտների մասնակցությամբ վերլուծել ուսումնասիրվող նյութը և վեր հանել հիմնական և միջին դպրոցից թեմայի հիմնական բովանդակության վերաբերյալ աշակերտների թյուրըմբռնումները: Դրան նախապատրաստելու համար որպես տնային աշխատանք հանձնարարվել է կրկնել դասի թեմայի վերաբերյալ նախորդ դասընթացներից ունեցած գիտելիքները, նոր նյութը դասագրքից կարդալ ինքնուրույն կազմել թեմային առնչվող տարբեր մակարդակի բարդության հարցադրումներ: Աշակերտների մտածողության զարգացումը հնարավորինս տարբեր զգայարաններից ստացված տեղեկատվության վերլուծման միջոցով խթանելու նպատակով որպես ուսումնական նյութ օգտագործվել են համապատասխան անիմացիաներ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այսպիսով, մեր աշխատանքի ընթացքում հասել ենք հետևյալ արդյունքների՝

1. Բացահայտվել է կրտսեր դպրոցականների ստեղծագործական ունակությունների զարգացման էությունը: Գրականության մեջ բացակայում են միասնական մոտեցումները, որոնք կբնութագրեին կրտսեր դպրոցականների ստեղծագործական ունակությունների զարգացման էությունը և այն, թե ինչպես են դրանք փոխկապակցված ինտելեկտի հետ:

Ստեղծագործությունը գործունեություն է, որը նոր բան է ծնում՝ օգտագործելով արդեն իսկ ունեցած փորձը, ինչպես նաև համադրելով գիտելիքներն ու հմտությունները: Առանձնացնում են ստեղծագործության բազմաթիվ տեսակներ: Մի մակարդակ կարելի է բնութագրել արդեն գոյություն ունեցող գիտելիքների օգտագործմամբ, իսկ մյուս մակարդակը ենթադրում է նոր մոտեցումների ստեղծում: Ունակությունների տակ դիտարկվում են անձի անհատական-հոգեբանական առանձնահատկությունները, որոնք հանդիսանում են այնպիսի պայման, որը նպաստում է որևէ արդյունավետ գործունեության հաջող իրականացմանը: Ստեղծագործական ունակությունները անձի անհատական առանձնահատկությունների ամբողջություն են, որոնք որոշում են ստեղծագործական գործունեության որոշակի տեսակի հաջող իրականացման հնարավորությունը և պայմանավորում դրա արդյունավետության մակարդակը: ԳԽԼՏ (գյուտարարական խնդիրների լուծման տեսություն) և ԳԽԼԱ (գյուտարարական խնդիրների լուծման ալգորիթմ) մեթոդների հիման վրա ստեղծագործական դաստիարակության ծրագրերի և մեթոդիկաների մշակմամբ զբաղվող գիտնականներն ու մանկավարժները, կարծում են, որ մարդու ստեղծագործական ներուժի բաղադրիչներից մեկը կազմում է հետևյալ ունակությունները՝

1. Ռիսկի դիմելու ունակություն,
2. Դիվիդենտային մտածողություն,
3. Ճկունություն մտածողության և գործողությունների մեջ,
4. Մտածողության արագությունը,
5. Օրիգինալ գաղափարներ արտահայտելու և նորերը հորինելու ունակություն,
6. Հարուստ երևակայություն,
7. Իրերի և երևույթների երկիմաստության ընկալում,
8. Բարձր գեղագիտական արժեքները,
9. Զարգացած ինտուիցիա:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Барканова, О.В. Методики диагностики одаренности и креативности: психологический практикум / авт.-сост. О.В. Барканова [серия: Библиотека актуальной психологии]. – Вып. 3. – Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева. – Красноярск, 2011. – 196 с.
2. Выгонов В.В. Практикум по трудовому обучению: Уч. пос. для студ.-М.: Академия, 2009.-256с:
3. Выготский Л.С. История развития высших психических функций / Л.С. Выготский. Собр. соч.: В 6т. – М., 2003.-Т.3.-328 с.
4. Геронимус Т.М. Работаем с удовольствием: методические рекомендации для учителей начальных классов по использованию комплекта учебников-тетрадей по трудовому обучению в школе. 1-4 классы. – М.: АСТ-ПРЕСС «Школа», 2002.
5. Гильбух Ю.З. Внимание: одаренные дети / Ю.З. Гильбух. — М.: Знание, 1991. - 80 с.
6. Глущенко А.Г. Трудовое воспитание младших школьников во внеклассной работе: Книга для учителя начальных классов. - М.: Просвещение, 2005.- 160с.
7. Гомырина Т.А. Развитие творческих способностей первоклассников на уроках художественного труда / Т.А. Гомырина. - М.: ВЧГК "Русский Центр". – 2003
8. Давыдов В.В. Младший школьник как субъект учебной деятельности. Вопросы психологии./ В.В. Давыдов, В.И. Слободчиков, Г.А. Цукерман. – М.: Просвещение, 2002. – 620с.
9. Казакевич В.М. Основы методики трудового обучения /Под ред. В.А. Полякова – М.: Просвещение, 2003.-192с.